

(הרב קוק באיגרת לרב חרל"פ, אלול תרע"א)

"כל זמן מאיר בתכונתו"

חמ"ד של חופש - על מקומו החינוכי בחופשת הקיץ

אברהם ליפשיץ*

על פתח המבנה בישיבת חכמי לובלין בפולין מתנוסס הפסוק: "לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם" (תהילים קכ"ד). שאלו את ראש הישיבה, הרב שפירא זצ"ל, למה דווקא פסוק זה נבחר להופיע ככותרת מעל בית המדרש. השיב הרב: "נאמר 'לכו בנים' ולא נאמר 'בואו'. מובן כי בין כתלי בית המדרש כולכם בנים השומעים לדבר ה', אלא שאנו מתפללים ומבקשים כי גם בשעה שתלכו מבית המדרש, ההשפעה של לימוד התורה תהיה מופנמת דייה וניכרת בכל דרכים. גם כשתלכו תהיו בנים שומעים, לומדים ומקיימים מתוך יראת ה'".

במהלך שנת הלימודים אנו מחנכים את תלמידינו בעבודה קשה ומסורה, באהבה גדולה, במעקב אישי, בליווי, בשיחות משותפות, בדו-שיח אמיתי מתוך אמון מלא בתלמיד, ובפתיחת הלבבות. החינוך והאמון מסייעים לתלמיד לגלות את עצמו ולהביא את כוחותיו לידי ביטוי. החופש בהיבט זה יכול לשמש כמבחן. האומנם ההשקעה הרבה עמדה במבחן? האם העובדה, שתלמיד הגיע בזמן לתפילה בבית הספר, יכולה להעיד על כך שגם בזמן החופשה נפגוש אותו שלוש פעמים ביום בתפילה במניין?

זמן החופשה משול ל"נייר לקמוס" של העשייה החינוכית הרבה בה עסקנו בזמן הלימודים. ההשקעה הלימודית והרגשית, שאותה ניסינו לקיים עם תלמידינו, מגיעה לידי מבחן דווקא כשהתלמיד הוא בבחינת "הולך" מבית המדרש.

אולם, ניתן לבחון את תקופת החופשה גם במבט אחר: תקופת החופשה מציבה אתגר גבוה יותר, בבחינת "כל זמן מאיר בתכונתו", והיא מזמנת ערכים מיוחדים והארה מיוחדת. בתום שנת הלימודים השאלה החשובה איננה יכולתו של הנער להתמודד עם עולם הפיתויים, הסתמיות והבטלה, אלא יותר מכך. זמן החופשה נותן הזדמנות לפיתוח אישיות עצמאית של התלמיד ולחיזוק וגילוי הבחירה האישית שלו.

למסגרת באשר היא יש ערך גדול. אדם נפגש, במהלך חייו, עם מסגרות שונות בצמתים שונים: בלוח זמנים שהוא מחויב לו, בתנאי חיים שהוא מורגל בהם, במחויבות חברתית ועוד. גם במישור הרוחני האדם מוקף בתרי"ג מצוות, וגם הן, לכאורה, מסדרות את מסגרת החיים - מה מותר, מה אסור, "עשה" ו"לא תעשה". דומה, כי בהיבט מסוים, שנת הלימודים שייכת לתפיסה זו, שהרי היא תקופה ממוסגרת והכרחית לבנינו האישי של תלמיד.

במובן זה ב"חופש הגדול" הכול שונה. אין מסגרת, ואם היא קיימת היא נקבעת על ידי התלמיד עצמו, שהרי הוא חופשי ומשחרר לסדר יום שהוא קובע וללוח זמנים שהוא מחליט עליו.

כתוצאה מכך הקשר עם עולם המצוות הוא רצוני, פנימי, ונעשה על פי תחושתו האישית של התלמיד. ההנעה לקיום מצוות הינה אישית, ומתוך כך ההרגשה יותר משוחררת, ההזדהות הפנימית גדולה יותר, והאפשרות להגיע גבוה יותר או עמוק יותר קיימת. מתברר שאנו זקוקים להנעה הדו כיוונית הזו. אי אפשר בלי עבודת ה' מיראה בכל השנה, ואסור שתחסר התחושה הפנימית, הטבעית והרצונית הנובעת מלבנו לעבוד את ה' מאהבה, בשמחה ובטוב לבב, כפי שמתאפשר לנו בתקופת החופשה. שתי התפיסות החינוכיות שנזכרו: החופש כתקופת מבחן לעשייה החינוכית ולהתפתחות הרוחנית של תלמידינו; והחופש כזמן מיוחד לעבודה רוחנית מתוך הנעה פנימית; חשובות מאוד.

על פי התפיסה הראשונה, אנו עומדים ומתבוננים אם הצליחו תפילתנו והשתדלותנו החינוכית. חשוב לעמוד בקשר עם תלמידינו שיצאו לחופשה, דווקא משום שהם עלולים להיות במצב של נפילה, או משום שהם מתקשים בקיום מצוות בזמן החופשה. המפגש הכיתתי בקיץ, הטלפון השבועי להורי התלמיד ולתלמיד עצמו, המייל לפני שבת המקשר למאמר מתאים ועוד ועוד, כל אלה בוודאי יסייעו לתלמיד לזכור את "בית המדרשן שממנו הוא בא, ודמות דיוקנו של הרב או המורה יעלה שוב לפניו.

אולם על פי התפיסה השנייה, זמן החופשה הוא הזמן המיוחד לגילוי עוצמתו של התלמיד ורצונו לקיים את חיי התורה מתוך בחירה. אין הכוונה שהתלמיד לא זקוק להיפגש פעמיים בחודש עם המחנך, המחזק אותו בדרכו, השמח לומר לו עד כמה הוא מאמין בו, השותף ללבטיו בעת הצורך והדואג לומר לו עד כמה הוא גאה בו. הקשר עם התלמיד ולוח הקיץ הבית ספרי כקומה נוספת לזו המוצעת מהמינהל, יסייעו לתלמיד לבחור נכון יותר את בחירותיו.

ועוד עניין...

וכי עולה על דעתו של מישהו מאיתנו שבנו או בתו יצאו "לעשות" את "שביל ישראל" (או כל יציאה אחרת מן השגרה והתנתקות מן המסגרת) במשך חודשיים וחצי, והוא לא יבקש לפגוש אותם, לשוחח עמם, לחזקם בעולם של תורה ורוח? האם לא יסמס "איך הולך? מה נשמע?"

אומרים חז"ל: "כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו" (רש"י, במדבר, ג' א') - תלמידינו הם בנינו!

מוסד חינוכי הוא לא רק בית חינוך! מוסד חינוכי הוא משפחה של ממש. וכמו במשפחה יש דאגה הדדית, אהבה הדדית ורצון פנימי עז לקשר עם כל אחד מבני המשפחה - קשר עם התלמיד בזמן הלימודים, קשר בזמן החופשה, וקשר שנים רבות לאחר שסיים התלמיד את חוק לימודיו. "כי משפחה לא עוזבים".

----- **אולי לעצור כאן**

הדברים שנכתבו לא באו להביע משאלה ואף לא בקשה. זהו תיאור מצב של מוסדותינו הזוכים לחנך ולהתחנך עם תלמידינו, המסייעים זה לזה בצמיחה ובגילוי הכוחות של כולנו. אין ספק שיש מקום לאתנחתא, ל"חיזוק המצברים" (לא למילוי - הם חלילה לא התרוקנו...), ללימוד, להשתלמות, לחיזוק הקשר המשפחתי, למנוחה ועוד. אך יחד עם זה אי אפשר להתנתק מהתלמידים.

התוכנית "חמ"ד של חופש" נוגעת בשלושה מעגלים:

המעגל החיצוני - במעטפת הארצית של מינהל החמ"ד בשיתוף מינהל חברה ונוער הוכנה סדרה ענפה של פעילויות ארציות, מחוזיות, חלקן לבתי ספר יסודיים. באתר מינהל החינוך הדתי יש פעילות אינטראקטיבית לכול אורך החופשה בנושאים תורניים, ערכיים ופעילויות העשרה, וכן ברכישת פנקס יומי - ללימוד תורה לתלמידי התיכון ועוד ועוד. שני המעגלים הפנימיים –

האחד - תוכנית בית ספרית לקיץ, לתלמידים ולהוריהם (השמים הם הגבול...)

והשני, פנימי יותר, אישי יותר ומשמעותי יותר - קשר אישי של כל המורים (כולם מחנכים!) עם כל התלמידים. מטרתנו היא שלא יימצא תלמיד, שאנשי החינוך בבית ספרו לא יצרו עמו קשר לפחות אחת לשבועיים במהלך הקיץ.

נעשה, נשתדל, נתפלל ויהי ה' עמנו.

המשך הצלחה בעבודת הקודש ותודה לכולם.